

Osnovna šola pri Mladinskem domu Jarše: med integracijo in diferenciacijo

Primary school at Youth Home Jarše: Between integration and differentiation

Sanja Brezničar¹

Povzetek

¹Sanja Brezničar, dipl. psih., Mladinski dom Jarše, Jarška 44, 1000 Ljubljana.

Za določen del osnovnošolskih otrok, ki imajo vedenjske težave predvsem v šoli in v zvezi s šolo in ki jih odklanjajo prav vsi podsistemi osnovnošolskega socialnega sistema, je ustrezno, da se šolajo drugje. Pri Mladinskem domu Jarše v Ljubljani deluje osnovna šola, ki je v primerjavi z običajnimi osnovnimi šolami majhen socialni sistem. Obsega le štiri oddelke: po en oddelk petega, šestega, sedmega in osmega razreda, v vsakem oddelku pa je osem učencev. Pouk sledi rednim učnim načrtom, prilagojene pa so oblike dela. Učenci, ki so na podlagi dogovora med matično osnovno šolo, starši in nami prešolani, imajo veliko več možnosti, da bodo uspešno zaključili osnovnošolsko obveznost in se vključili v programe poklicnega usposabljanja

kot na matičnih osnovnih šolah. Poleg potrebnih temeljnih znanj pridobijo tudi nekaj samozaupanja in občutek lastne vrednosti. Za uspešno šolanje pri nas je v prvi vrsti pomembna vzgojna moč staršev. Kolikor pa starši nimajo več vzgojne moči, se skupaj s Centri za socialno delo odločamo za namestitve v osnovnošolske vzgojne zavode.

Ključne besede: vedenjske motnje, stigma, socialni sistem, integracija, osnovna šola.

Abstract

A certain part of the school population, which exhibits behavioural problems mainly in school and in connection with school, is turned down by virtually all subsystems of the primary school social setting, which leaves schooling elsewhere the only suitable answer for them. In the Youth Home Jarše, Ljubljana, there is a primary school, which, in comparison with the mainstream primary school, represents a system on its own. It encompasses four units only: these are classes five, six, seven and eight, with eight pupils each. While lessons follow the regular curriculum plans, there is an adapted work programme. Pupils come as a result of a common decision reached by the regular primary school, parents and professionals. Here they have far greater opportunities than they would have at a mainstream school to finish successfully their compulsory education and enroll in some kind of vocational training. Next to the necessary basic knowledge pupils here also acquire a certain degree of self-confidence and a feeling of one's own worth. For the schooling in our institution to be successful, we need the assistance of the parents. In as far as they do not have any influence on their children, we decide for a placement at a institutional setting with an integrated primary school.

Key words: conduct disorders, stigma, social system, integration, primary school.

V prispevku želim opozoriti na past, ki jo pomeni integracija vedenjsko problematičnih otrok v redno osnovno šolo pa tudi seznaniti bralca z modelom osnovne šole pri Mladinskem domu Jarše, ki ga opredeljujemo nekje med integracijo in diferenciacijo. Kljub ideologiji integracije, ki je tudi že zapisana v šolskih zakonih, skušamo tukaj "ujeti" in "ustvarjati" tisti optimum življenjskih pogojev osnovnošolcev, ki jim bodo v danih družbenih, ekonomskih in socialnih okoliščinah in okoljih, v katerih živijo,

omogočili ustrezno opremljenost za vstopanje v sistem pridobivanja poklicne izobrazbe, pa četudi na minimalni zahtevnostni ravni. Ali z drugimi besedami: model "diferenciranega" osnovnega šolanja in "integriranega" življenja ocenjujemo pri določenem delu populacije za optimalna.

1. Izhodišče

Dr. Dušan Rutar piše v knjigi *Edina prava ljubezen je ljubezen do drugačnih*: "Ali ni že sam latinski koren *integer*, iz katerega izhaja beseda integracija, dovolj zgovoren; pomeni namreč neoskrunjen, neomadeževan, nepokvarjen, celo nepodkupljiv in brez strasti. Ideja je zatohla prav zaradi tega, ker domneva, da je družba cvetoča, deviška, nesebična in dehteča livada, v kateri je integracija potrebna zaradi nekaterih civilizacijskih nerodnosti, ki so se pripetile določenim skupinam ljudi..." (Rutar, 1995, s. 15).

Vedenje ni isto kot fiziološko odzivanje, je veliko več od tega. Da lahko govorimo o vedenju, mora sodelovati vsaj še kognitivna sfera, ta pa je odvisna tudi od okolja, v katerem posameznik živi. Zato se novorojenček ne "vede", temveč se le "odziva" na ugodje in neugodje. O vedenjski motnji - v nasprotju z npr. slepoto ali gluhostjo - ne moremo govoriti že ob rojstvu, tudi ni natančno določljiva, torej otroci z vedenjskimi motnjami takšni šele postanejo. Prav vsi so bili v zgodnjem otroštvu in v predšolskem obdobju v "normalnem" okolju (vrtci) in velika večina je tudi prvo polovico osnovnega šolanja prebila v rednih osnovnih šolah. To je dodatni razlog, da pri otrocih z motnjami vedenja in osebnosti ni smiselno govoriti o integraciji, temveč le odločiti, ali sploh in s kakšnim namenom jih "segregirati".

2. Začarani krog

Stigma kot negativno določilo posameznika tako pri odraslih ljudeh, še posebej pa pri adolescentih, pri samodoživljanju in doživljanju sveta, torej na doživljajskem nivoju, povzroča stiske, bojzani, tudi motnje, ki se na vedenjskem nivoju odražajo na različne načine, lahko tudi na take, ki so moteči za okolico.

Bolj ko je (socialni) sistem strukturiran in jasnejše ko ima cilje in poti za doseganje le-teh, težje prenaša vedenje, ki moti. Stigma se v takih okolišjih oz. v takih socialnih sistemih (in osnovna šola vsekakor sodi mednje) krepi, s tem pa se krepi tudi vedenje, ki dodatno otežuje doseganje ciljev tako posamezniku kot sistemu.

Otroci, ki se prihajajo šolat na Osnovno šolo pri Mladinskem domu Jarše, so bili na matičnih osnovnih šolah stigmatizirani. Opazili so jih vsi

učitelji, tudi tisti, ki jih niso poučevali, svetovalni delavci, tehnično osebe, opazili pa so jih tudi naključni obiskovalci, ki so prišli na šolo med odmorom. Bili so bodisi "dežurni krivci" za vse, kar je oteževalo delo učiteljev v razredu, nižalo pričakovano raven izobrazbe sošolcev, jemalo avtoriteto ravnatelju, ter "strelovod" za nakopičeno agresivnost odraslih in vrstnikov, ki je niso povzročili oni, temveč šola s sistemom pravil in vrednot, razvojne značilnosti otrok, domače razmere, družbeno vzdušje nasploh itd.

Otroci, ki pridejo k nam, so dodobra "ponotranjili" mnenja drugih o njih samih. Sami se ocenjujejo za nesposobne, ničvredne in odveč, marsikateri pa zase tudi misli, da je duševno bolan.

5. Raven tolerantnosti

Na določeni, od sistema do sistema, od posameznika do posameznika in od interakcije med obema zelo subjektivni točki, posameznik in sistem ne moreta več delovati skupaj. Posameznik se lahko odzove z umikom, z nekakšno "samoizključitvijo", po drugi strani pa ga lahko izključi tudi sistem. Ko gre za osnovnošolce, ki po črki zakona morajo funkcionirati v sistemu osnovne šole, pa je to seveda nemogoče. Stanje je zato za oboje nevzdržno.

Za ponazoritev naj navedem nekaj odlomkov iz poročil razrednikov in svetovalnih delavcev:

"V šoli je imel deček učne težave, saj se ni učil, tudi drugih domačih obveznosti za šolo ni opravljal, zvezke in knjige je pogosto kar izgubil. Med poukom je s svojim razdiralnim vedenjem tako motil delo, da je učiteljica težko delala z ostalimi učenci. Razredničarka mu zaradi njegovih nekontroliranih izpadov tudi ni dovolila, da se udeleži ekskurzije v maju mesecu, zaradi česar je bil fant maščevalen (tudi mati)."

ravnateljica

"... je ob koncu pristal na ničli. Popolnoma je izgubil motivacijo za šolsko delo, postajal je moteč sebi in drugim, tako, da so ga sošolci skupaj z učitelji nekajkrat prosili, naj zapusti pouk. Fant enostavno ni bil sposoben slediti ne učitelju ne sošolcem".

šolski psiholog

"V dveh mesecih pouka v letošnjem šolskem letu si je nabral kar nekaj nezadostnih ocen pri vseh predmetih. Poleg tega pa je skupaj s še tremi

učenci vlomil v šolo, kar je tudi priznal. V šoli pa ni kradel. Poleg negativnega uspeha je sodelovanje pri vladu dovolj velik prekršek, da želimo učenca izključiti iz šole."

šolska pedagoginja

"Zaradi neuboganja in neupoštevanja navodil ter samovoljnega obnašanja sem bila prisiljena, da učencu prepovem obisk športnih dni in drugih dejavnosti izven šole, saj je s svojim obnašanjem ogrožal svojo varnost in varnost sošolcev, za kar pa nisem pripravljena in upravičena odgovorjati."

razredničarka

Navedbe iz poročil niso izjema, temveč o prav vseh osnovnošolcih, ki pridejo k nam, delavci šole pišejo skoraj enako. Menim, da v trenutku, ko ima učenec v šoli vlogo, ki jo razberemo iz zgornjih navedb, ni več mogoča nikakršna integracija.

4. Dogovor

Poleg vzgojnih ukrepov premestitve v drug oddelek, prešolanja na drugo osnovno šolo in namestitve v vzgojni zavod, navedenih v šolskih zakonih, obstaja v Ljubljani tudi možnost prešolanja osnovnošolca na višji stopnji na Osnovno šolo pri Mladinskem domu Jarše, sicer pa biva v matični družini.

Ključnega pomena je vzgojna moč staršev. Starši, ki nimajo več vzgojne moči, s katero bi usmerjali in nadzorovali otrokovo življenje popoldne, ponoči in ob koncu tedna, ki npr. nimajo moči doseči, da se otrok vrne domov ob določeni uri, o kateri se dogovorijo, ki ne opravljajo domačih obveznosti, ki se izmikajo komunikaciji z družinskimi člani tako, kot da nimajo več skoraj nobenega stika s komerkoli od bližnjih (sorodnikov), ponavadi sprejmejo predlog namestitve v vzgojni zavod. V nasprotnem primeru, ko imajo starši dovolj vzgojne moči in so njihove težave pri vzgoji otroka povezane v glavnem s šolo in šolskim delom pa je smiselno, da otrok ostane doma.

5. Včasih je že prešolanje dovolj

Velikokrat je že samo prešolanje dovolj, da otrok v novem okolju, kjer se uči med sošolci z enako stigmo, kar pomeni, da je med vrstniki v šoli vsaj "črna ovca med črnimi", uspešno zaključi osnovnošolsko obveznost. V drugih primerih pa je prešolanje temeljni pogoj, da učenec v ustreznih (izjemno dobrih) pogojih ob domišljenih strokovnih pristopih, ki zajemajo tako tehnologijo poučevanja kot tudi uravnavanje socialno vzdušje na

šoli in delo s starši, poleg osnovnošolske izobrazbe pridobijo še kaj "za življenje".

Znano je, da so pojavi v naravi razporejeni po normalni razporeditvi. Učenci, ki pridejo k nam in so glede na učni uspeh, vedenje v šoli, vlogo v skupini vrstnikov in glede stališč, ki so jih imeli pedagoški delavci šole do njih, na samem levem robu normalne razporeditve, se v novem socialnem sistemu (naši osnovni šoli) zopet razporejajo normalno. Večina ima torej možnost, da se umesti višje kot v starem okolju.

6. Delo na osnovni šoli pri Mladinskem domu Jarše

Sprejem

Otroke sprejemamo do zimskih počitnic, zaželeno pa je, da pridejo na šolo že na začetku šolskega leta. Tako je več možnosti, da bo učenec ob koncu uspešen, poleg tega pa je mogoče bolje uravnavati razredno vzdušje.

Pred prešolanjem so možni ogledi in informativni razgovori, tako da si učenec in starši ustvarijo čim popolnejšo podobo o življenju in delu naše šole.

Prešolanje učenca ni urejeno s pravno-formalno odločbo, temveč poteka na podlagi dogovora med matično osnovno šolo, starši in nami. Želimo, da otroka spremlja tudi svetovalec pristojnega Centra za socialno delo.

Delo osnovne šole

Poglaviti cilj, ki si ga zastavljamo pri šolanju naših otrok, je ustrezno opremiti otroka, da bo uspešno dokončal kakršenkoli program poklicnega usposabljanja. Če hočemo ta cilj doseči, moramo vplivati na prav vse dejavnike, ki pogojujejo učno uspešnost.

Predmetniki in učni načrti so enaki kot na rednih osnovnih šolah, zato lahko otroci nadaljujejo šolanje v vseh rednih programih poklicnega usposabljanja.

Da bi dosegli ustrezna temeljna znanja, smo pri matematiki, slovenskem in angleškem jeziku oblikovali individualne učne načrte. Učenec ob prihodu najprej osvaja temeljna znanja (osnovne računske operacije, branje, pisanje). V oddelku je torej pouk prilagojen predznanju posameznikov bolj kot veljavnim učnim načrtom pri posameznih predmetih. Ta način dela je mogoč le ob dejstvu, da je v posameznem oddelku največ osem učencev.

Prilagajamo tudi metode dela. Poleg klasične, frontalne metode poučevanja učenci pridobivajo znanje z lastno dejavnostjo, predvsem z upo-

rabo elektronskih tabel, računalnika, kamere, videa, elektronskega mikroskopa in pri delu na terenu.

Učna ura traja le štirideset minut, kar je dovolj dolgo, da je mogoče osvojiti učni načrt, poleg tega pa učenci lažje delajo, če so odmori pogostejše.

Učenci, ki potrebujejo dodatno pomoč, obiskujejo popoldanske učne ure, na željo staršev pa so te tudi obvezne in trajajo do 14. ure.

Oblikovali smo jasen sistem šolskih pravil, ki ga z vsakim učencem posebej analiziramo in utemeljimo skupaj s sankcijami, ki sledijo kršitvam. Držimo se načela doslednosti in enotnosti pri evidentiranju in sankcioniranju kršitev. Uveljavljamo še nekatera načela: pohval mora biti na šoli vsaj toliko kot graj, vsak učenec lahko kaj prispeva k boljšemu počutju vseh ostalih (tako odraslih kot sošolcev), nagradni izleti za učence, ki so v določenem časovnem obdobju najbolj uspešni na določenem področju (poleg učnega uspeha tudi odnosi z vrstniki in odraslimi na šoli), šolski radio, udeleževanje večine šolskih športnih tekmovanj na občinski ravni, celodnevne ekskurzije, ki so namenjene tudi zabavi in neformalnemu druženju učencev in učiteljev.

Delo s starši

Omenili smo že, da so otroci, ki se šolajo na Osnovni šoli pri Mladinskem domu Jarše in bivajo doma tisti, pri katerih imajo starši še dovolj vzgojne moči. Zato je temeljna naloga tudi delo s starši. Temeljne vsebine dela s starši so: pomagati staršem pri ohranjanju lastne vzgojne moči, pri ohranjanju pozitivnih stališč do otrokovega šolanja ter sodelovati z njimi v vodenju otroka pri oblikovanju in utrjevanju delovnih navad, povezanih s šolo.

Starši morajo redno, vsakih štirinajst dni, prihajati na razgovore v sve-tovalno službo na šoli. Sproti morajo sporočati o otrokovih upravičenih izostankih, nadzorovati morajo učenčevo domače delo za šolo in skrbeti, da prihaja učenec v šolo opremljen s potrebnimi šolskimi potrebščinami.

Izkušnje kažejo, da je ugodno, če starši pridejo v našo šolo s pozitivnimi stališči do otroka in z negativnimi stališči do šole. Ugodno je, če položaj opišejo približno takole: "S svojim otrokom doma nimamo posebnih težav, prepiramo se le v zvezi s šolo. Šola je prezahtevna, delajo mu krivico, obtožujejo ga tudi za tisto, česar ni naredil". V takih primerih, in takih je večina, se starši sicer ne morejo vživeti v vlogo pedagoških delavcev na šoli in na hitro bi pedagoški delavci zaključili, da ima njihov otrok v šoli še dodatne težave, ker so starši preveč zaščitniški.

Starši dobijo na matičnih šolah osebno podane informacije o otroku le nekajkrat na leto in takrat so te informacije slabe. V sprotnih, osebnih

razgovorih na naši šoli, ki jih imamo za vsakega učenca posebej v sestavi svetovalni delavec, razrednik, starši in učenec, pa je mogoče starše obveščati tudi o majhnih napredkih in drobnih uspehih njihovega otroke. Potem lažje razumejo, da je njihov otrok lahko v šoli tudi nemiren, agresiven, da ne upošteva določenih šolskih pravil itd. Dobijo možnost za sprotno sankcioniranje konkretnega vedenja in so nam v veliko pomoč.

Nekoliko težje je, ko starši ob prešolanju menijo, da je njihov otrok nevodljiv tako v šoli kot doma, ko dobesedno rečejo: "Tudi doma dela vse po svoje, prav nič več ne zaleže, ne čudimo se, da se ga želi šola znebiti." V takih primerih skušamo starše usmerjati k prepoznavanju tistih trenutkov, ko otrok išče stik z njimi in k prepoznavanju tistih potreb, ki bi jih otrok prek komunikacije z njimi (ki je lahko tudi groba) želel zadovoljiti. Ne nazadnje jih učimo tudi medsebojne komunikacije.

V večini primerov pa tovrstni poskusi ne pripeljejo k osnovnemu cilju, to je uspešno šolanje. Ponavadi zato, ker imajo taki otroci že svojo "klapo" oziroma vrstnike, ki se ne šolajo in ki so zanje pomembnejši od staršev. Centri za socialno delo jih nameščajo v osnovnošolske vzgojne zavode.

7. Literatura

Rutar, D. (1995), *Edina prava ljubezen je ljubezen do drugačnih*. Ljubljana: Vitrum.